

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ**ADMINISTRATIVE AND LEGAL FRAMEWORK OF COUNTERACTION TO TERRORISM IN UKRAINE****Каглинський О.Є., провідний науковий співробітник***Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України***Сорочинський Д.М., науковий співробітник***Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України*

У статті аналізуються питання щодо вдосконалення організаційно-правових засад протидії терористичним загрозам в Україні та узагальнення тих законодавчих змін, що пропонуються вітчизняними суб'єктами нормотворчості. В основу методології наукової статті покладено загальнонауковий діалектичний метод наукового пізнання. Крім того, у статті використано формально-логічний та формально-юридичний наукові методи. Аргументується, що терористичні загрози, що постали перед Україною, вимагають удосконалення функціонування загальнодержавної системи боротьби з тероризмом. В умовах гібридної війни потребує удосконалення інституційний механізм координації діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом, у тому числі шляхом уточнення завдань і функцій Антитерористичного центру при Службі безпеки України, оптимізації його організаційно-штатної структури. Обґрунтовується позиція, відповідно до якої подальше удосконалення функціонування загальнодержавної системи боротьби з тероризмом має здійснюватися з використанням досвіду та найкращих світових практик у сфері боротьби з тероризмом, у тому числі на основі поетапного впровадження положень Глобальної контртерористичної стратегії ООН. Робиться акцент на важливості зміцнення систем кримінального правосуддя і забезпечення доступу до правосуддя, в тому числі шляхом забезпечення дотримання судово-процесуальних гарантій, відповідно до міжнародних стандартів у галузі прав людини. Наголошується на необхідності посилення адміністративно-правового впливу у сфері організації діяльності з боротьби з тероризмом, зокрема встановлення на законодавчому рівні чіткої адміністративної процедури визнання організацій терористичними.

Ключові слова: тероризм, національна безпека, правоохоронна система, терористичні загрози, Служба безпеки України, права людини.

Terrorism is considered the most dangerous (by the criterion of inputs – results) way of political destabilization of society. The aim of this study is to clarify the organizational and legal framework for combating terrorist threats in Ukraine, as well as draw conclusions and practical recommendations for improving the organizational and legal framework for such activities.

The article analyses the issues of improving the organizational and legal framework for combating terrorist threats in Ukraine and generalizing the legislative changes proposed by domestic lawmakers. The methodology of this article is based on the general scientific dialectical method of scientific cognition. In addition, the formal-logical and formal-legal scientific methods were involved in the study. It is argued that the terrorist threats facing Ukraine require the improvement of the national system of combating terrorism.

In a hybrid war, the institutional mechanism for coordinating the activities of counter-terrorism actors needs to be improved, including by clarifying the tasks and functions of the Anti-Terrorist Centre of the Security Service of Ukraine and optimizing its organizational and staffing structure. The position is substantiated, according to which further improvement of the national system of counter-terrorism should be carried out using the experience and best world practices in the field of counter-terrorism, including on the basis of gradual implementation of the UN Global Counter-Terrorism Strategy. Emphasis is placed on the importance of strengthening criminal justice systems and ensuring access to justice, including by ensuring compliance with judicial guarantees, in accordance with international human rights standards. Emphasis is placed on the need to strengthen the administrative and legal influence in the organization of counter-terrorism activities, in particular, the establishment of a clear administrative procedure for recognizing organizations as terrorists at the legislative level.

Key words: terrorism, national security, law enforcement system, terrorist threats, Security Service of Ukraine, human rights.

Постановка проблеми. Тероризм вважається найбільш небезпечним (за критерієм «вкладені ресурси – отриманий результат») способом політичної дестабілізації суспільства. Такі способи дестабілізації, як військова інтервенція, повстання, розв'язання громадянської війни, масові заворушення, загальний страйк та інші, вимагають значних матеріальних ресурсів і припускають широку масову підтримку тих сил, які зацікавлені в дестабілізації. Тероризм підриває владу і руйнує політичну систему держави. Терористичні дії належать до категорії злочинів проти основ конституційного ладу і основ національної безпеки держави. Саме тому механізм протидії та подолання тероризму в будь-якій державі світу відіграє одну з найважливіших ролей у правоохоронній системі та системі державної безпеки.

Сучасний етап реформування правоохоронної системи України та історичні події 2013–2014 років потягнули за собою і трансформацію організаційно-правових засад протидії тероризму, вдосконалення координації діяльності суб'єктів у цій сфері.

В українському законодавстві тероризм характеризується як суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, тортур, убивств, підпалів, залякування населення і органів влади чи вчинення інших

посягань на життя або здоров'я ні в чому не винних людей чи погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей (ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» [1]).

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблема прававого регулювання діяльності, пов'язаної з протидією терористичним загрозам, розглядалася переважно крізь призму окремих аспектів діяльності Служби безпеки України в антитерористичній сфері та інших органів правоохоронної системи. Так, серед учених, які займалися дослідженнями у цій царині, слід відзначити таких, як: О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, К.К. Єрмаков, О.С. Зеленецький, В.В. Коровін, В.В. Мокляк, А.В. Носач, О.М. Полковніченко, Н.С. Скриннікова та інші. Однак сутність адміністративно-правової протидії терористичним загрозам на доктринальному рівні досі залишається мало дослідженою.

Метою дослідження є з'ясування організаційно-правових засад протидії терористичним загрозам в Україні, а також формулювання на цій підставі висновків і практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-правових засад такої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом імовірність поширення тероризму в Україні набуває загрозливого характеру, чому сприяють: 1) активізація в Україні сепаратистських рухів та провокування таких настроїв у місцях

компактного проживання національних меншин; 2) агресивні дії Російської Федерації щодо України, у тому числі в Азово-Чорноморському регіоні; 3) наявність на території України великої кількості найбільш уразливих об'єктів можливих терористичних посягань; 4) зростання рівня злочинності, пов'язаної з незаконним обігом вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових і отруйних речовин та інших засобів масового ураження; 5) посилення інтересу до України з боку міжнародної організованої злочинності у сферах незаконної міграції, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, контрабанди зброї, небезпечних матеріалів та наркотичних засобів, відходів біологічних та хімічних речовин, ядерних матеріалів; 6) внутрішні міграційні процеси, в тому числі спричинені збройною агресією Російської Федерації проти України, а також загострення міграційної кризи у світі.

До того ж на сучасному етапі розвитку суспільства проявляється нова, особлива функція терористичних актів. Класичний тероризм завжди був формою шантажу влади або світової спільноти і відкрито або навіть демонстративно висував свої вимоги, наприклад, виплатити викуп, звільнити із в'язниць однодумців, припинити військові дії тощо. Однак останнім часом все частіше здійснюються анонімні терористичні акти з незрозумілими цілями. Однією з них може бути згуртування або розширення власних рядів у відповідь на спровоковані акції «відплати». У цьому разі держава (або група держав), проводячи подібні акції, грають за сценарієм, нав'язаним їм екстремістами [2, с. 13].

Терористичні загрози, що постали перед Україною, вимагають удосконалення функціонування загальнодержавної системи боротьби з тероризмом. В умовах гібридної війни потребує удосконалення інституційний механізм координації діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом, в тому числі шляхом уточнення завдань і функцій Антитерористичного центру при Службі безпеки України, оптимізації його організаційно-штатної структури [3]. Нормативну основу адміністративно-правового забезпечення протидії тероризму складають, поміж іншого, закони: «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 р. № 2229-ХІІ [4], «Про національну безпеку» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII [5], «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. № 2135-ХІІ [6], «Про контррозвідальну діяльність» від 26.12.2002 р. № 374-IV [7], інші законодавчі та підзаконні акти.

Подальше удосконалення функціонування загальнодержавної системи боротьби з тероризмом має здійснюватися з використанням досвіду та найкращих світових практик у сфері боротьби з тероризмом, у тому числі на основі поетапного впровадження положень Глобальної контртерористичної стратегії ООН [8]. Глобальна Контртерористична Стратегія ООН, одностайно схвалена Генеральною Асамблеєю ООН в 2006 році у формі резолюції і яка додається до Плану дій (A/RES/60/288), є унікальним документом щодо поліпшення національних, регіональних і міжнародних зусиль, спрямованих на боротьбу з тероризмом. Ратифікація та імплементація міжнародно-правових актів у галузі прав людини, прав біженців та міжнародного гуманітарного права, в тому числі шляхом прийняття національного законодавства і вироблення відповідної державної політики.

До основних державних заходів у сфері протидії тероризму належать: 1) своєчасне внесення змін і доповнень до чинної нормативно-правової бази, яка повинна забезпечувати змістовну ідентичність основних понять і положень у чинних законах і Кримінальному кодексі України; 2) уточнення змісту та суті понять «тероризм», «терористична діяльність», «терористичний акт»; 3) вдосконалення нормативно-правової бази у сфері протидії екстремізму шляхом правового визначення понять «екстремізм» і «екстремістська діяльність»; 4) оптимізація системи правових

заходів щодо попередження та припинення діяльності суб'єктів тероризму та їх прихильників; 5) розроблення адміністративно-правових і кримінально-правових заходів відповідальності за дії терористичного характеру або такі, що сприяли здійсненню терористичної діяльності; 6) розроблення адміністративно-правового інструментарію відповідальності суб'єктів антитерористичного реагування, які безпосередньо здійснюють таку діяльність або беруть участь в межах своєї компетенції; 7) удосконалення і подальший розвиток механізмів міжвідомчої координації і взаємодії відповідальних суб'єктів у сфері боротьби з тероризмом шляхом уточнення компетенції центральних органів виконавчої влади, які беруть участь в цій діяльності в межах своєї компетенції у процесі розроблення і реалізації планів і програм у галузі боротьби з тероризмом при безпосередній участі профільного Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони; 8) активізація діяльності Міжвідомчої координаційної комісії Антитерористичного центру при Службі безпеки України; 9) посилення інформаційно-координаційної діяльності Антитерористичного центру шляхом активізації інформаційно-аналітичного та науково-методичного напрямів його роботи; 10) забезпечення більшої відкритості і публічності діяльності Антитерористичного центру при Службі безпеки України з реалізації профілактично-попереджувальних заходів із боротьби з тероризмом; 11) коригування державної політики протидії тероризму на основі аналізу реального стану загрози тероризму в Україні; 12) концентрація матеріально-технічних і фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках забезпечення діяльності суб'єктів із протидії тероризму, реалізація виваженої кадрової політики у цій галузі [9, с. 157]. До того ж потребує зміцнення система кримінального правосуддя і забезпечення доступу до правосуддя, в тому числі забезпечення дотримання судово-процесуальних гарантій відповідно до міжнародних стандартів у галузі прав людини, а також доступу до інформації, що стосується взяття під варту.

У вересні 2006 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Глобальну контртерористичну стратегію Організації Об'єднаних Націй, яка складається з резолюції і додається до Плану дій, спрямованого на зміцнення національних, регіональних і міжнародних дій із боротьби з тероризмом. У Стратегії втілена перша успішна спроба всіх держав-членів домовитися про спільний стратегічний підхід до попередження і припинення тероризму на основі рішучості зробити практичні кроки як в індивідуальному, так і в колективному плані. У Стратегії Управління Організації Об'єднаних Націй із наркотиків і злочинності та інших міжнародних установ пропонується підтримати її здійснення, а також міститься заклик до держав-членів зміцнювати своє співробітництво з такими міжнародними організаціями в межах їхніх спільних дій із боротьби з тероризмом. Глобальна контртерористична стратегія Організації Об'єднаних Націй, прийнята Генеральною Асамблеєю в її резолюції 60/288, містить чотири основні заходи: а) з усунення умов, що сприяють поширенню тероризму; б) щодо запобігання тероризму і боротьби з ним; в) зі зміцнення потенціалу держав щодо запобігання тероризму і боротьби з ним і зміцнення ролі системи Організації Об'єднаних Націй в цій сфері; г) щодо забезпечення загальної поваги до прав людини і верховенства права загалом як фундаментальної основи боротьби з тероризмом.

У Стратегії передбачено низку важливих ініціатив, включаючи: 1) підвищення узгодженості та ефективності надання технічної допомоги у сфері боротьби з тероризмом, щоб усі держави могли ефективно виконувати свою роль; 2) створення систем надання допомоги, з огляду на потреби жертв тероризму та їхніх сімей, і заохочення міжнародної солідарності на підтримку таких жертв

тероризму; 3) усунення загрози біологічного тероризму за допомогою створення єдиної бази даних про біологічні інциденти, приділення належної уваги функціонуванню систем громадської охорони здоров'я держав і визнання необхідності об'єднання зусиль основних зацікавлених сторін для забезпечення того, щоб досягнення в галузі біотехнології використовувалися тільки для загального блага, а не в терористичних або інших злочинних цілях; 4) залучення громадянського суспільства, регіональних і субрегіональних організацій у боротьбу з тероризмом і розвиток партнерських відносин з приватним сектором для захисту від терористичних нападів на особливо вразливі об'єкти; 5) розроблення інноваційних методів боротьби з наростаючою загрозою використання терористами Інтернету; 6) модернізація систем прикордонного і митного контролю та підвищення ступеня захисту проїзних документів з метою запобігання поїздкам терористів і незаконному переміщенню їхніх речей; 7) зміцнення співпраці для боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму [10, с. 4–5].

Організаційні основи боротьби з цим небезпечним явищем, повноваження і обов'язки органів виконавчої влади, об'єднань громадян і організацій, посадових осіб та окремих громадян у цій сфері, порядок координації їхньої діяльності, гарантії правового і соціального захисту громадян у зв'язку з участю у боротьбі з тероризмом регламентуються спеціальним Законом від 20 березня 2003 р. № 638-IV «Про боротьбу з тероризмом». Цим же Законом визначено коло суб'єктів боротьби з тероризмом (ст. 4), їх повноваження та взаємодію. У ст. цього Закону 9 наголошується про те, що державні органи, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, організації, їх посадові особи зобов'язані сприяти органам, що здійснюють боротьбу з тероризмом, повідомляти дані, що стали їм відомі, щодо терористичної діяльності або будь-яких інших обставин, інформація про які може сприяти запобіганню, виявленню і припиненню терористичної діяльності, а також мінімізації її наслідків [1]. Нагляд за додержанням вимог законодавства органами, які беруть участь в антитерористичних заходах, здійснюється Генеральним прокурором та уповноваженими ним прокурорами у порядку, визначеному законами України. Контроль за дотриманням законодавства під час проведення боротьби з тероризмом здійснюється Верховною Радою України у порядку, визначеному Конституцією України. Контроль за діяльністю суб'єктів боротьби з тероризмом здійснюється Президентом України та Кабінетом Міністрів України в порядку, визначеному Конституцією і законами України.

Положенням про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 р. № 92, передбачено, що координуючим органом єдиної державної системи та суб'єктів боротьби з тероризмом є Антитерористичний центр при СБУ. Управління функціональною підсистемою єдиної державної системи здійснюється суб'єктами боротьби з тероризмом у межах повноважень, координація діяльності здійснюється Міжвідомчою координаційною комісією Антитерористичного центру. Управління територіальною підсистемою єдиної державної системи здійснюється координаційними групами Антитерористичного центру при регіональних органах СБУ. Цим же актом передбачено механізм функціонування єдиної державної системи запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків, рівні терористичних загроз та заходи реагування суб'єктів боротьби з тероризмом на загрозу вчинення або вчинення терористичного акту [11].

Основними тенденціями розвитку сучасного тероризму є: 1) розширення географії тероризму у світі і його інтернаціоналізація; 2) посилення взаємного впливу різ-

них внутрішніх і зовнішніх соціальних, політичних, економічних та інших факторів, що сприяють виникненню і поширенню тероризму; 3) підвищення рівня організованості терористичної діяльності, створення великих терористичних формувань із розвинутою інфраструктурою; 4) посилення взаємозв'язку тероризму та організованої злочинності; 5) зростання фінансового та матеріально-технічного забезпечення терористичних структур; 6) прагнення суб'єктів тероризму опанувати засобами масового ураження людей; 7) спроби використання тероризму як інструменту втручання у внутрішні справи держав; 8) використання суб'єктами тероризму міжнародних неурядових організацій; 9) розроблення і вдосконалення нових форм і методів тероризму, спрямованих на розширення масштабів наслідків терористичних акцій і збільшення кількості жертв. В.В. Мокляком пропонується впроваджувати національну систему стійкості до впливу терористичних та інших видів загроз, що включає оцінювання ризиків і загроз національній безпеці, розвиток стратегічних комунікацій у секторі безпеки, розбудову інфраструктури захисту об'єктів можливих терористичних посягань, розвиток мережі державних ситуаційних центрів стратегічного управління антитерористичною діяльністю, використання інноваційних технологій пошуку й викриття окремих осіб, груп та організацій, що планують та здійснюють терористичну діяльність, інтеграцію до європейських і євроатлантичних систем колективної безпеки [12, с. 197] тощо.

Механізм протидії тероризму у кримінологічній науці пропонується розуміти науково обґрунтовану, таку, що ґрунтується на достовірних даних щодо сучасного стану й тенденцій терористичної злочинності, цілісну сукупність організаційно-правових і функціональних компонентів, що забезпечують ефективне виконання завдань і функцій системи протидії тероризму, нейтралізацію негативних наслідків тероризму та сприяння досягненню соціального компромісу. Базовими складниками механізму протидії тероризму слід визнати його цілі, завдання, об'єкт, принципи протидії тероризму, організаційно-правове забезпечення такої діяльності, систему суб'єктів протидії, а також напрями удосконалення функціонування механізму протидії тероризму [13, с. 20].

Слід зауважити, що на рівні Європейського Союзу у 2005 р. було прийнято Контртерористичну стратегію (The European Union Counter-Terrorism Strategy), яка переглядається кожні шість місяців. Структурно ця Стратегія складається із 41 пункту, що визначають чотири основні напрями контртерористичної діяльності: 1) попередження; 2) захист; 3) переслідування; 4) реагування. Стратегія визначає, що основна відповідальність за боротьбу з тероризмом покладається на держави – члени ЄС, а ЄС може доповнити таку діяльність шляхом: а) посилення національних спроможностей; б) сприяння внутрішньоєвропейській взаємодії; в) розвитку спільних можливостей; г) сприяння міжнародній взаємодії (поза межами ЄС).

Зважаючи на особливості підготовки відповідних документів та завдань, що постали нині перед Україною, доцільно розробити Стратегію протидії тероризму в Україні, яка визначатиме, зокрема: а) характер терористичної загрози для України, причини й умови, що сприяють поширенню тероризму; б) мету і пріоритети (цілі) державної політики у сфері протидії тероризму; в) комплекс заходів і методів реалізації визначених цілей; г) обсяг і джерела фінансування заходів у межах Стратегії. Серед пріоритетів державної політики у сфері протидії тероризму доцільно виділити такі: 1) усунення загроз життю і безпеці громадян, інтересам суспільства та держави, що виникли внаслідок агресії РФ проти України і мали проявом збройний конфлікт на території Донецької і Луганської областей; 2) створення і підтримання необхідного рівня антитерористичної захищеності після повернення під контроль окремих

районів Донецької та Луганської областей; 3) недопущення та припинення можливих терористичних проявів на решті території України як результату гібридної агресії РФ; 4) підвищення ефективності діяльності єдиної державної системи запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків.

Серед актуальних завдань у сфері удосконалення державної системи протидії тероризму в Україні слід зазначити, зокрема, такі: а) уточнення порядку взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом у різних ситуаціях; б) удосконалення порядку взаємодії держави з громадянами та суспільством у процесі реалізації основних завдань державної політики у відповідній сфері (у т. ч. забезпечення інформованості суспільства про небезпеку та масштаби тероризму, порядок дій у разі терористичної атаки, більш активне залучення громадян до участі у протидії тероризму тощо); в) удосконалення порядку інформаційного і наукового забезпечення діяльності державних органів, залучених до боротьби з тероризмом; г) напрями активізації міжнародного співробітництва у відповідній сфері. З метою належного фінансового забезпечення реалізації заходів Стратегії та з огляду на підвищену актуальність проблеми може бути запропоновано ухвалення Державної цільової програми боротьби з тероризмом, якою доцільно було б визначити державного замовника, обсяги фінансового і матеріально-технічного забезпечення виконання конкретних адміністративно-правових заходів [14, с. 24, 25].

Висновки. Нині день на законодавчому рівні залишаються нерезалізованими низка проблем у сфері протидії терористичним загрозам. Зокрема, не передбачено механізму визнання організацій терористичними, які не вперше утворені, а вже діють. З огляду на це до Верховної Ради України було подано два законопроекти, які стосуються удосконалення механізмів боротьби з тероризмом: законопроект № 1840 від 26 січня 2015 р. та № 2139 від 13 лютого 2015 року. За першим із цих проектів рішення про визнання організації терористичною має прийматися Вищим адміністративним судом України на підставі адміністративного позову Генерального прокурора України, прокурорів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя у порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства України. За другим законопроектом (за № 2139) передбачається, що в разі наявності підстав для визнання організації терористичною Служба безпеки України звертається до Верховного Суду України з поданням про визнання організації терористичною. Жоден із запропонованих проектів досі не прийнято, що безперечно є негативним фактором у сфері протидії тероризму в Україні. Вимагає посилення механізм адміністративно-правового впливу на організацію діяльності з боротьби з тероризмом, зокрема, встановлення на законодавчому рівні чіткої адміністративної процедури визнання організацій терористичними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 берез. 2003 р. № 638-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 16. Ст. 697.
2. Бондар Т.І. Сучасні трансформації тероризму. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2012. № 4. С. 12–16.
3. Про концепцію боротьби з тероризмом в Україні: указ Президента України від 05.03.2019 р. № 53/2019. *Офіційний вісник України*. 2019. № 21. Ст. 710.
4. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.
5. Про національну безпеку: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. Ст. 241.
6. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.
7. Про контррозвідувальну діяльність: Закон України від 26.12.2002 р. № 374-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 12. Ст. 89.
8. Глобальная контртеррористическая стратегия Организации Объединенных Наций: прин. Генеральной Ассамблеей ООН 20 апрел. 2018 г. URL: <https://undocs.org/gu/A/72/840> (дата обращения: 22.04.2021).
9. Гуцало М.Г. Формування механізмів протидії міжнародному тероризму. *Стратегічні пріоритети*. 2011. № 2 (19). С. 156–162.
10. Универсальные правовые рамки борьбы с терроризмом. UNODC. Вена, 2017. 122 с.
11. Про затвердження Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків: затв. пост. Кабінету Міністрів України від 18 лют. 2016 р. № 92. *Офіційний вісник України*. 2016. № 16. Ст. 655.
12. Мокляк В.В. Протидія терористичній діяльності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. Харків, 2020. 232 с.
13. Данильченко Ю.Б. Тероризм: феномен, детермінація, протидія: автореф. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2018. 34 с.
14. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні: аналіт. доповідь / О.О. Резнікова, А.О. Місюра, С.В. Дрьомов, К.Є. Войтовський ; за заг. ред. О.О. Резнікової. Київ: НІСД, 2017. 60 с.